

ODRŽIVI
RAZVOJ
ZA SVE

Rodna perspektiva u Programu ekonomskih reformi za period od 2022. do 2024. godine

Autorka: Sarita Bradaš

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:

Analiza je pripremljena u okviru Platforme "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
Za više informacija molim vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs

Uvod

Program ekonomskih reformi (u daljem tekstu ERP) Srbija kao zemlja kandidatkinja dostavlja Evropskoj komisiji od 2015. godine na godišnjem nivou. ERP sadrži makroekonomske projekcije, planove budžeta za naredne tri godine i program strukturnih reformi. Program strukturnih reformi treba da uključi reforme za jačanje konkurentnosti te unapređenje uslova za inkluzivan rast i stvaranje radnih mesta u sledećim oblastima: upravljanje javnim finansijama; zelena tranzicija; digitalna transformacija; poslovno okruženje i suzbijanje sive ekonomije; istraživanje, razvoj i inovacije; ekonomske integracije, energetska tržišta; tržište transporta; poljoprivreda, industrija i usluge; obrazovanje i veštine; zapošljavanje i tržište rada; socijalna zaštita i uključivanje; zdravstveni sistem. ERP se izrađuje na osnovu smernica Evropske komisije i preporuka Saveta EU, a procenu ERP vrše Evropska komisija i Evropska centralna banka.

Od 2020. godine Evropska komisija u središte ekonomske politike stavlja održivost i dobrobit građana tako što ciljeve održivog razvoja (COR) integriše u Evropski semestar koji predstavlja okvir za koordinaciju fiskalnih i ekonomskih politika među zemljama EU. Kako bi se proces izrade ERP dodatno uskladio sa Evropskim semestrom, Evropska komisija u Smernicama za ERP 2022-2024.¹ od zemalja Zapadnog Balkana i Turske traži da navedu doprinos reformskih mera postizanju COR korišćenjem Eurostatovih indikatora održivog razvoja.

U najnovijim, kao i u prethodnim, smernicama za izradu ERP, postavljen je zahtev da svaka strukturna reforma mora da sadrži jasnu identifikaciju ključnih prepreka i njihovih efekata na rodnu ravnopravnost, kao i očekivani uticaj mere na rodnu ravnopravnost (kvalitativni i kvantitativni, i to u kratkoročnom, srednjoročnom i/ili dugoročnom pogledu). Takođe, naglašeno je da je potrebno da se jasno navede ukoliko je mera neutralna u pogledu uticaja na rodnu ravnopravnost². Pored toga, potrebno je navesti doprinos svake od mera ostvarivanju COR, pa tako i doprinos COR 5 koji se odnosi na postizanje rodne ravnopravnosti. Važnost integrisanja rodne perspektive u sve mere kojima se podstiče zapošljavanje, socijalna i zdravstvena zaštita, navodi se i u Zajedničkim zaključcima ekonomskog i finansijskog dijaloga između EU i Zapadnog Balkana i Turske³. U oceni prethodnog ERP, Evropska komisija kontatuje da je potrebno više pažnje posvetiti rodnoj ravnopravnosti i nejednakostima⁴.

Imajući u vidu date ocene i zahteve u pogledu integrisanja rodne perspektive u ERP analiziraćemo Program ekonomskih reformi 2022-2024. koji je Vlada Republike Srbije usvojila 20. januara 2022. godine, tražeći odgovore na sledeća pitanja:

1 European Commission (2021) Guidance for the Economic Reform Programmes 2022-2024 of the Western Balkans and Turkey; str.18

2 Ibid, str. 16

3 Council of the European Union (2021). Joint Conclusions of the Economic and Financial Dialogue between the EU and the Western Balkans and Turkey; str. 1

4 European Commission (2021). Economic Reform Programme of Serbia (2021-2023): Commission Assessment; str. 27

1. U kojoj meri se prilikom identifikacije ključnih prepreka vrši procena efekata na rodnu ravnopravnost?
2. Da li su u ERP navedeni relevantni indikatori i podaci razvrstani po polu tako da omogućavaju merenje rodnog uticaja predloženih mera?
3. U kojoj meri strukturne reforme doprinose smanjenju rodni nejednakosti u oblasti zapošljavanja, socijalne i zdravstvene zaštite?

Rodna ravnopravnost i ključni izazovi u ERP

Na osnovu nezavisne analize Evropska komisija je identifikovala tri ključna strukturna izazova za konkurentnost i inkluzivan rast u Srbiji: (1) povećanje zaposlenosti, posebno mladih i žena, te socijalna zaštita siromašnih; (2) stvaranje povoljnijeg poslovnog okruženja za investiranje; (3) ozelenjavanje energetskeg sektora i potpuno otvaranje energetskeg tržišta.

U ERP je prvi ključni izazov formulisan tako da izostavlja povećanje zaposlenosti žena i socijalnu zaštitu siromašnih i glasi: „Povećanje zaposlenosti, posebno mladih, i usklađivanje kvalifikacija sa potrebama tržišta rada.“⁵

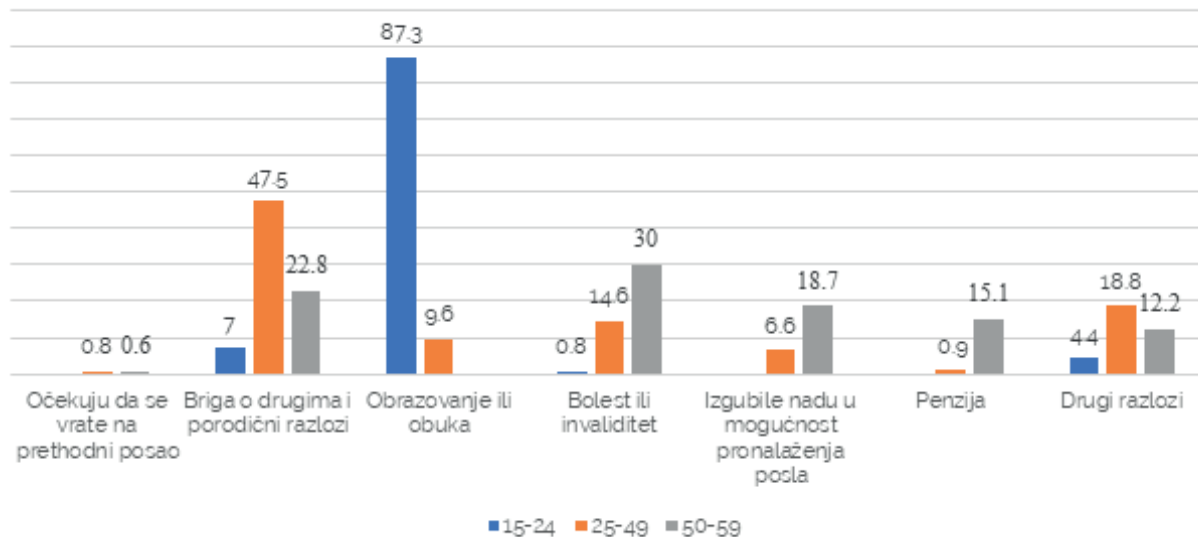
U okviru prvog ključnog izazova identifikovan je kao problem rodni jaz u stopama zaposlenosti, a kao posebne grupe izdvojene su starije i mlađe žene uz obrazloženje da „žene starije od 50 godina koje ostaju bez posla su obeshrabrene u pokušaju da se ponovo zaposle, dok su mlade žene na tržištu rada često suočene sa problemom usklađivanja radnog i porodičnog života.“⁶ Navedena konstatacija nije potkrepljena podacima, a podaci pokazuju da ona nije tačna (slika 1.). Među mladim ženama glavni razlog netražnja posla je obrazovanje (kod 87% neaktivnih) dok najveći broj starijih žena ne traži posao zbog sopstvene bolesti ili invaliditeta (30%). Briga o drugima i porodične prilike su razlog neaktivnosti kod 22,8% starijih žena i svega 7% mladih žena. Međutim, briga o deci i nemoćnim odraslima kao i porodični razlozi najznačajniji su faktor netražnja posla kod žena starosti 25-49 godina (47,5% neaktivnih). Obeshrabrenost, odnosno uverenje da nema raspoloživih poslova je treći po učestalosti razlog neaktivnosti starijih žena (18,7%). Želja da rade je najizraženija u starosnoj grupi 25-49 godina u kojoj dve petine neak-

⁵ Program ekonomskih reformi 2022-2024., str. 62

⁶ Ibid.

tivnih žena želi da radi (41%), kod starijih je to svaka peta neaktivna (21,4%), a kod mladih svaka deseta neaktivna osoba (11%).

Slika 1. Razlozi za netražnje posla prema starosnim grupama (% neaktivnih žena), 2020. godina

Izvor podataka: Eurostat, Labour Force Survey

Uprkos tome što se u ERP ukazuje na izražen rodni jaz u stopama zaposlenosti i što je nedostatak usluga brige o deci i nemoćnim odraslima ključni razlog neaktivnosti polovine žena starosti 25-49 godina i više od petine starijih žena, u ERP ne postoji ni jedna mera koja bi bila usmerena na rešavanje tog problema. Štaviše, ERP ne sadrži nijednu meru koja se odnosi na socijalnu zaštitu, a u odgovoru na komentare nekoliko organizacija civilnog društva koje ukazuju na odsustvo strukturne reforme u oblasti socijalne zaštite i inkluzije, dat je sledeći odgovor: „Predlog će biti razmotren u sledećem ciklusu ERP. Očekuju se efekti SR (strukturne reforme, op. aut.) iz prethodnog ciklusa koja se odnosi na uvođenje socijalne karte.“⁷

U prikazu položaja mladih na tržištu rada podaci nisu razvrstani po polu što je rezultiralo odsustvom uvida u izražene rodne nejednakosti unutar ove starosne grupe. Zaposlenost mladih u prva tri kvartala 2021. godine beleži rast u odnosu na 2020. godinu (tabela 1.). U trećem kvartalu 2021. stopa zaposlenosti muškaraca bila je 49,6%, a stopa zaposlenosti žena svega 32,9%. Dok zaposlenost muškaraca beleži rast u sva tri kvartala, zaposlenost žena je smanjena u trećem kvartalu u odnosu na prethodni, što je dovelo do povećanja rodnog jaza na 16,6 procentnih poena. Do poboljšanja indikatora zaposlenosti u trećem kvartalu u odnosu na isti kvartal prethodne godine došlo je zbog porasta broja zaposlenih radnika/ca sa ugovorima ograničenog trajanja: kod muškaraca za 40%, a kod žena za 22%. U trećem

⁷ Program ekonomskih reformi 2022-2024., aneks 3.

kvartalu 2021. godini radnici/ce sa ugovorima na neodređeno vreme činili su 42,8% ukupnog broja zaposlenih (kod muškaraca 41,7%, kod žena 44,6%). U poređenju sa istim periodom prethodne godine standardna zaposlenost je smanjena za 6,5 procentnih poena, više kod muškaraca (7,2) nego kod žena (5,3).

Tabela 1. Zaposlenost mladih starosti 15-29 godina prema polu u 2021. godini

	2021 Q1	2021 Q2	2021 Q3
Broj zaposlenih (u hiljadama)			
ukupno	411.8	449.7	453.9
muškarci	243.7	263.9	278.8
žene	168.2	185.8	175.1
Stope zaposlenosti (u %)			
ukupno	37.4	41.1	41.5
muškarci	43	46.7	49.6
žene	31.4	35	32.9
rodni jaz (u procentnim poenima)	11.6	11.7	16.6

Izvor podataka: Eurostat, Labour Force Survey

Rodni jaz u stopama nezaposlenosti u 2021. kretao se od -3,6 procentnih poena u prvom kvartalu do -1,8 procentnih poena u trećem kvartalu (tabela 2.). Međutim, ukoliko se pogleda NEET stopa,⁸ kao dodatni pokazatelj nivoa nezaposlenosti mladih, rodne nejednakosti su izraženije: NEET stopa je veća kod žena nego kod muškaraca, a rodni jaz je bio najveći u trećem kvartalu (-5,3 procentna poena). Pri tome, prisutne su rodne razlike u strukturi NEET. Među mladim ženama koje nisu zaposlene većina je izvan radne snage, dok među muškarcima većinu čine aktivni nezaposleni. Tako je u trećem kvartalu 2021. godine među NEET ženama bilo svega 35,4% nezaposlenih, a među NEET muškarcima 61%.

Tabela 2. Nezaposlenost mladih i NEET mladi starosti 15-29 godina prema polu u 2021. godini

	2021 Q1	2021 Q2	2021 Q3
Broj nezaposlenih (u hiljadama)			
ukupno	131.4	95.2	102.2
muškarci	71.4	53.9	59.8
žene	59.9	41.3	42.5

⁸ Učešće nezaposlenih mladih i onih koji su izvan radne snage, a nisu u obrazovanju ili obuci (engl. Not in Employment, Education or Training) u populaciji mladih.

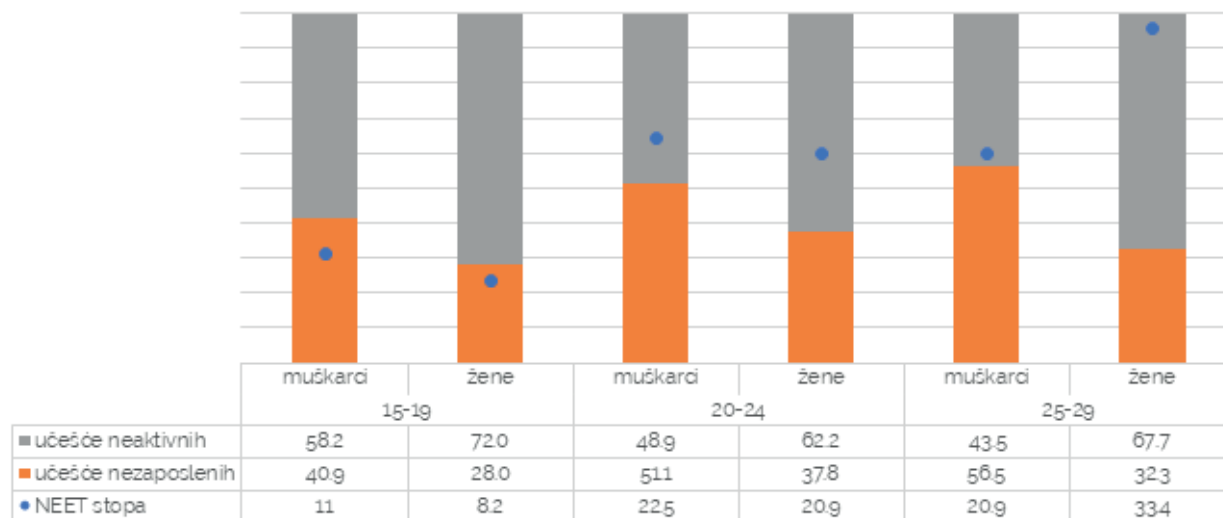
Stopa nezaposlenosti (u %)			
ukupno	24.2	17.5	18.4
muškarci	22.7	17	17.7
žene	26.3	18.2	19.5
rodni jaz (u procentnim poenima)	-3,6	-1,2	-1,8

NEET (u hiljadama)			
ukupno	229	185	219
muškarci	112	90	98
žene	117	96	120
NEET stopa (% ukupne populacije)			
ukupno	20.8	16.9	20
muškarci	19.1	15.4	17.3
žene	21.9	18	22.6
rodni jaz (u procentnim poenima)	-2,8	-2,6	-5,3

Izvor podataka: Eurostat, Labour Force Survey

Rodne razlike su prisutne u svim starosnim grupama mladih kako u pogledu stope NEET tako i njene strukture (slika 2). U najnepovoljnijem položaju su muškarci u starosnoj grupi 20-24 godine (NEET stopa 22,5%) i žene starosti 25-29 godina (NEET stopa 33,4%). Većina mladih žena u svim starosnim grupama je izvan radne snage dok je to slučaj samo sa najmlađim muškarcima.

Slika 2. NEET stope i struktura NEET prema polu i starosnim grupama u 2020. godini (u %)

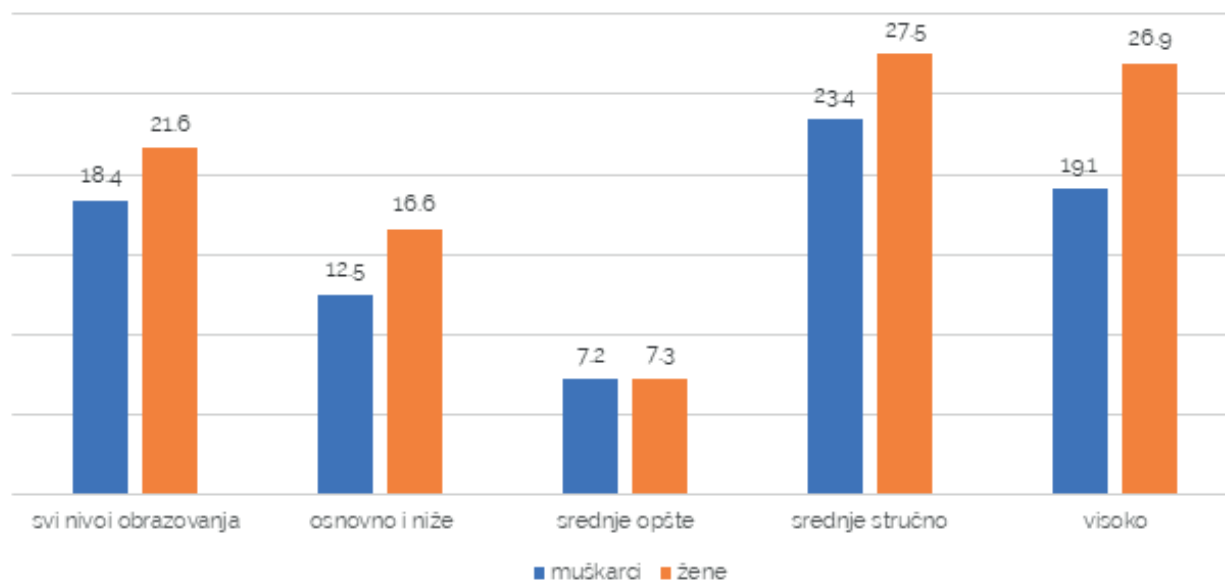

Izvor podataka: Eurostat, proračun autorke

Rodni aspekt visine NEET stope i struktura NEET (učestće nezaposlenih i neaktivnih) u okviru strukturne reforme 1 koja se odnosi na uvođenje Garancije za mlade nisu razmatrani. Implikacija takvog rodno slepog pristupa može da dovede do produblivanja rodnog jaza među mladima na tržištu rada. Ukoliko se plan implementacije Garancije za mlade usmeri na mlade koji su aktivni (nezaposleni) to će pogodovati muškarcima i dovesti do toga da će mlade žene koje su većinski neaktivne ostati izvan dosega mera. Sa druge strane, usmeravanje na neaktivne NEET, odnosno njihovo aktiviranje kao preduslov za preduzimanje ostalih mera, rezultiralo bi unapređenjem položaja mladih žena ukoliko se mere aktivacije kombinuju sa merama za otklanjanje uzroka neaktivnosti.

Strukturna reforma 2 „Kvalifikacije orijentisane prema potrebama tržišta rada“ prenosi se iz ciklusa u ciklus, pri čemu se ne iznose podaci o efektima ove reforme od 2017. godine kada je prvi put uvedena. Podaci pokazuju da najveće prepreke u prelasku na tržište rada iz godine u godinu imaju mladi sa završenim srednjim stručnim obrazovanjem, a zatim oni sa visokim obrazovanjem, što je specifičnost Srbije u odnosu na zemlje EU u kojima su najniže NEET stope za mlade sa visokim obrazovanjem. Na svim nivoima obrazovanja postoje rodne razlike (slika 3) pri čemu su žene sa završenim visokim obrazovanjem u daleko nepovoljnijoj situaciji od njihovih kolega pri pokušaju da se uključe na tržište rada.

Slika 3. NEET stope mladih starosti 15-29 godina prema polu i nivou obrazovanja u 2020. godini (u %)

Izvor podataka: Eurostat, Population and social conditions database

U ERP se navodi da „Sticanje, usavršavanje i razvoj kompetencija u skladu sa potrebama tržišta rada obezbeđeni su i dualnim obrazovanjem“, bez navođenja podataka o potrebama tržišta rada. U okviru strukturne reforme 2 planirano je dalje povećanje broja učenika koji pohađaju dualne obrazovne profile kao i povećanje broja dualnih studijskih programa. Model dualnog obrazovanja u Srbiji ne garantuje da su obrazovni profili relevantni za tržište rada budući da se upis realizuje isključivo na osnovu zainteresovanosti poslodavaca te u najboljem slučaju može

zadovoljiti trenutne potrebe konkretnog preduzeća što će za posledicu imati sticanje stručnih znanja koja će ubrzo zastareti umesto da pripreme učenike za buduće potrebe i razvoj. Poseban problem predstavlja nepostojanje standarda kvaliteta učenja kod poslodavca budući da se prilikom akreditacije poslodavca ne procenjuje da li radni zadaci u preduzeću imaju potencijal za učenje te vode ostvarenju definisanih ishoda. Planovi i programi nastave i učenja isti su za obrazovne profile koji se savladavaju po dualnom i nedualnom modelu tako da oba modela treba da vode jednakim ishodima učenja. Samo mesto realizacije praktične nastave ne garantuje njen kvalitet.

Dok su u školskoj 2019/20. i 2020/21. godini učenici mogli konkurisati za upis u odeljenja u sistemu dualnog obrazovanja, od školske 2021/2022. u istim odeljenjima se nalaze i učenici koji prate nastavu po nedualnim i oni koji prate nastavu po dualnom modelu. Prema podacima iz Konkursa za upis u srednje škole u školskoj 2021/2022. godini,⁹ od 3164 mesta po dualnom modelu 60% je bilo u „mešovitim“ odeljenjima. Očigledno je da (ne)zainteresovanost poslodavaca za uključivanje u ovaj model dovodi do toga da nije moguće formirati odeljenja u kojima svi učenici pohađaju nastavu po ovom modelu. U odnosu na prethodnu školsku godinu broj mesta u dualnim profilima je smanjen za 11,2%. Navedeno ne iznenađuje budući da uvođenju dualnog sistema nije prethodila analiza zainteresovanosti poslodavaca za uključivanje u model dualnog obrazovanja.

Rodna segregacija u obrazovanju nije analizirana ni u okviru ključnih izazova ni u okviru analize prepreka u oblasti obrazovanja pa ne iznenađuje procena u ERP da je strukturna reforma 2 rodno neutralna. Segregacija u obrazovanju je vidljiva i kada se posmatra sklonost za obrazovanje u pojedinim područjima kao i zastupljenost mladića i devojaka unutar određenog područja rada (tabela 3). Najviše devojaka se obrazuje u gimnazijama (32%), sledi oblast ekonomije, prava i administracije (16,3%) te zdravstva i socijalne zaštite (14,9%). Gimnazije pohađa i najveći broj mladića (21,8%), sledi oblast elektrotehnike (21,3%) te mašinstvo i obrada metala (15,5%). Područja rada u kojima dominiraju mladići u srednjem stručnom obrazovanju su: elektrotehnika (90%), mašinstvo i obrada metala (88%), geologija, rudarstvo i metalurgija (66%), saobraćaj (67%), šumarstvo i obrada drveta (62%). Devojke dominiraju u područjima: ličnih usluga (81%), tekstilstvo i kožarstvo (79%), zdravstvo i socijalna zaštita (77%), kultura, umetnost i javno informisanje (69%), ekonomija, pravo i administracija (68%) te hemija, nemetali i grafičarstvo (66%).

⁹ Dostupno na: <https://dualnoobrazovanje.rs/dokumenti/?tab=4>

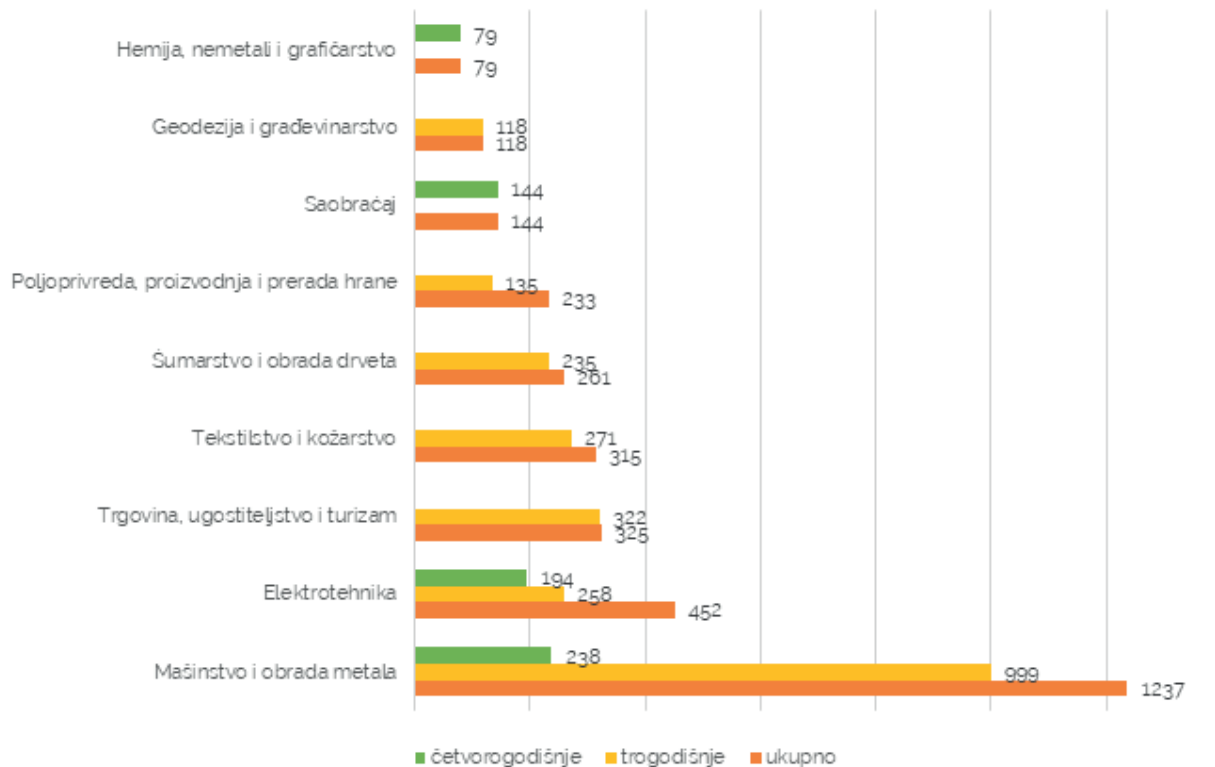
Tabela 3. Učenici/e po područjima rada i polu na početku školske 2020/2021. godine

	muško		žensko		struktura (%)	
	broj	%	broj	%	muško	žensko
Ukupno	125241	100	123364	100	50.4	49.6
Gimnazija	27303	21.8	40024	32.4	40.6	59.4
Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane	6686	5.3	5852	4.7	53.3	46.7
Šumarstvo i obrada drveta	1401	1.1	872	0.7	61.6	38.4
Geologija, rudarstvo i metalurgija	652	0.5	335	0.3	66.1	33.9
Mašinstvo i obrada metala	19474	15.5	2703	2.2	87.8	12.2
Elektrotehnika	26630	21.3	2876	2.3	90.3	9.7
Hemija, nemetali i grafičarstvo	2737	2.2	5326	4.3	33.9	66.1
Tekstilstvo i kožarstvo	673	0.5	2575	2.1	20.7	79.3
Geodezija i građevinarstvo	4000	3.2	2612	2.1	60.5	39.5
Saobraćaj	8795	7.0	4292	3.5	67.2	32.8
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	8865	7.1	10427	8.5	46.0	54.0
Ekonomija, pravo i administracija	9641	7.7	20088	16.3	32.4	67.6
Hidrometeorologija	80	0.1	130	0.1	38.1	61.9
Kultura, umetnost i javno informisanje	1847	1.5	4172	3.4	30.7	69.3
Zdravstvo i socijalna zaštita	5567	4.4	18394	14.9	23.2	76.8
Ostalo (lične usluge)	573	0.5	2490	2.0	18.7	81.3
Vojne škole	317	0.3	196	0.2	61.8	38.2

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku, proračun autorke

Najveći broj mesta za dualne profile (slika 4) je u područjima rada koja su dominantno muška: mašinstvo i obrada metala (39%) i elektrotehnika (14%). Pored toga, najviše mesta je opredeljeno za trogodišnje profile - gotovo tri četvrtine od ukupnog broja mesta. U trogodišnjim srednjim stručnim školama mladići čine većinu upisanih (71%). Model dualnog obrazovanja je model reprodukcije nejednakosti budući da trogodišnje srednje stručne škole najviše upisuju učenici nižeg socioekonomskog statusa, a mogućnost ovih učenika za dalje školovanje je ograničena i diskriminatorskom odredbom Zakona o srednjem obrazovanju kojom se učenicima trogodišnjih srednjih škola onemogućava polaganje opšte ili stručne mature u periodu od dve godine nakon završetka škole.

Slika 4. Broj mesta u dualnim obrazovnim profilima prema područjima rada i dužini školovanja

Izvor podataka: Konkurs za upis u srednje škole u 2021/2022. godini, proračun autorke

Umesto donošenja mera kojima će se unaprediti kvalitet srednjeg stručnog obrazovanja kroz analizu utemeljenosti dualnog principa u postojećim programima srednjeg stručnog obrazovanja, analizu kvaliteta praktične nastave kao i profesionalne prakse, relevantnosti postojećih obrazovnih profila, i u ovom ciklusu ERP se insistira na povećanju broja učenika u dualnom obrazovanju. Obrazovni eksperti (Ivić i dr., 2021) ističu da po svojoj koncepciji ovaj vid srednjeg obrazovanja ne može biti rešenje za kvalitetno obrazovanje i za povećanje zapošljavanja, a mogućnosti učenika za dalje školovanje su veoma ograničene. Posebno zabrinjava odsustvo standarda kvaliteta, evaluacije i nadzora nad kvalitetom učenja kroz rad kod poslodavca. Predložena strukturna reforma održava izraženu rodnu segregaciju u obrazovanju.

U okviru ključnog izazova broj 2: „Unapređenje poslovnog ambijenta povoljnijeg za investicije“ jedna od strukturnih reformi je reforma 4: „Unapređenje kvaliteta pružanja javnih usluga kroz optimizaciju i digitalizaciju administrativnih postupaka – e-papir“ za koju se u ERP navodi da je rodno neutralna. Ovom merom je predviđena optimizacija administrativnih postupaka za privredu i građane te digitalizacija administrativnih postupaka kroz uvođenje elektronskih usluga. U opisu strukturne reforme ne navodi se kakve će posledice imati na zaposlenost u javnoj upravi. Razumno je pretpostaviti da će reforma imati za posledicu smanjenje broja administrativnih službenika/ca što će imati negativan rodni uticaj budući da žene čine veći-

nu u zanimanju administrativnih službenika u javnoj upravi.¹⁰ Rodni i socijalni uticaj uvođenja elektronskih usluga za građane/ke takođe nije razmatran. Prema podacima iz istraživanja o upotrebi IKT u oblasti javne administracije (RZS, 2020) samo 23,9% građana/ki je elektronski popunjavalo obrasce pri čemu su prisutne razlike u odnosu na socio-demografske karakteristike: elektronske usluge manje koriste žene, stariji i manje obrazovani (tabela 4). Navedeno je u skladu sa nalazima o korišćenju računara i interneta budući da ih upravo navedene grupe manje koriste.

Tabela 4. Korišćenje aplikacije javne uprave za slanje obrazaca prema polu, starosti i obrazovanju (u %)

Ukupno	Godine						Pol		Obrazovanje		
	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	M	Ž	niže	srednje	visoko
23,9	27,1	22,3	38,7	34,8	15,3	8,7	26,7	21,8	13,9	22	32,4

Rodna ravnopravnost u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite

U Zajedničkim zaključcima ekonomskog i finansijskog dijaloga (Council of the European Union, 2021) istaknut je značaj integrisanja rodne perspektive ne samo u mere kojima se podstiče zapošljavanje, već i u sve mere kojima se podstiče socijalna i zdravstvena zaštita.

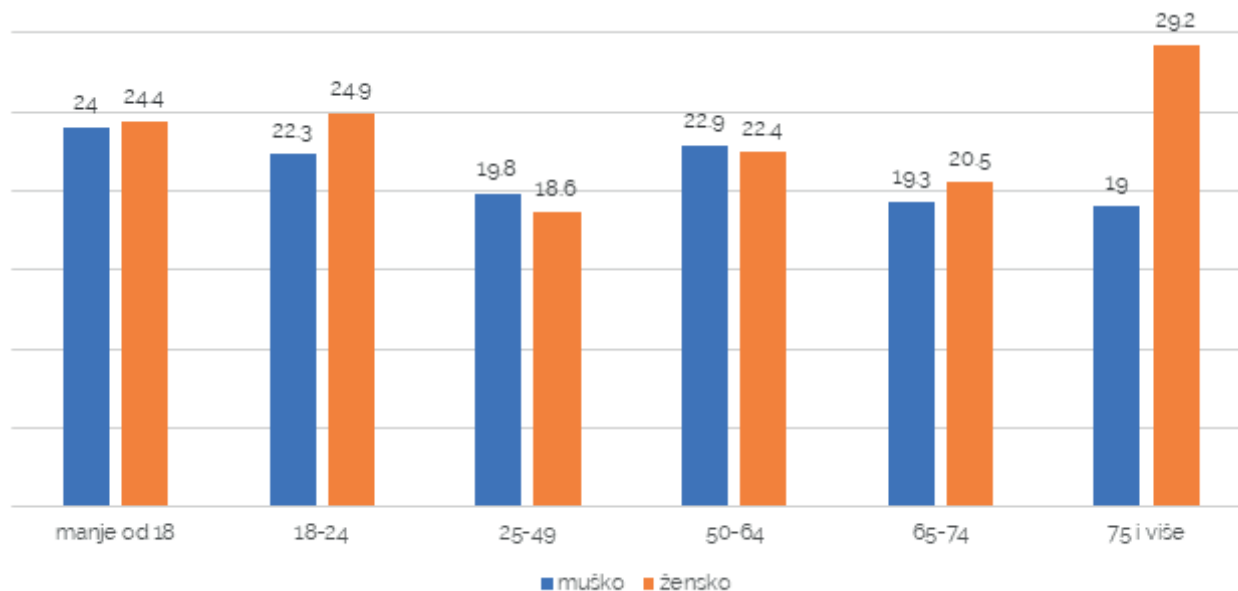
U analizi glavnih prepreka u oblasti socijalne zaštite neosnovano se tvrdi: „Pad stope rizika od siromaštva od 1,5 p.p. u odnosu na prethodnu godinu pripisuje se podsticajnim merama tokom pandemije koje su uvedene u cilju zaštite radnih mesta i prihoda“.¹¹ Podaci o stopi siromaštva u Anketi o prihodima i uslovima života (SILC) iz 2020. izračunati su na osnovu podataka o prihodima domaćinstva iz 2019. godine tako da uticaj podsticajnih mera može (eventualno) biti procenjen u SILC iz 2021. godine. Navedeni su rodno nerazvrstani podaci o stopi rizika od siromaštva prema starosti (samo za dve starosne grupe: 18-24 i 25-54), radnom statusu i tipu

¹⁰ Prema podacima Eurostata u 2020. godini u sektoru državne uprave i odbrane te obaveznog socijalnog osiguranja bilo je zaposleno 26200 osoba na poslovima administrativnih službenika, pri čemu su žene činile 78% zaposlenih u ovom zanimanju.

¹¹ ERP, str. 132

domaćinstva. Na ovaj način je potpuno zanemarena rodna dimenzija siromaštva (slika 5). Stopa rizika od siromaštva žena veća je od stope rizika od siromaštva muškaraca kod mlađih od 24 godine i starijih od 65 godina. Najveći rodni jaz u stopama rizika od siromaštva je kod osoba starijih od 75 godina i iznosi čak 10,2 procentna poena. U odnosu na istraživanje iz 2013. godine do najvećeg rasta siromaštva došlo je kod žena starijih od 75 godina (sa 24,2% na 29,2%) i muškaraca starosti 65-74 godine (sa 15,1% na 19,3%).

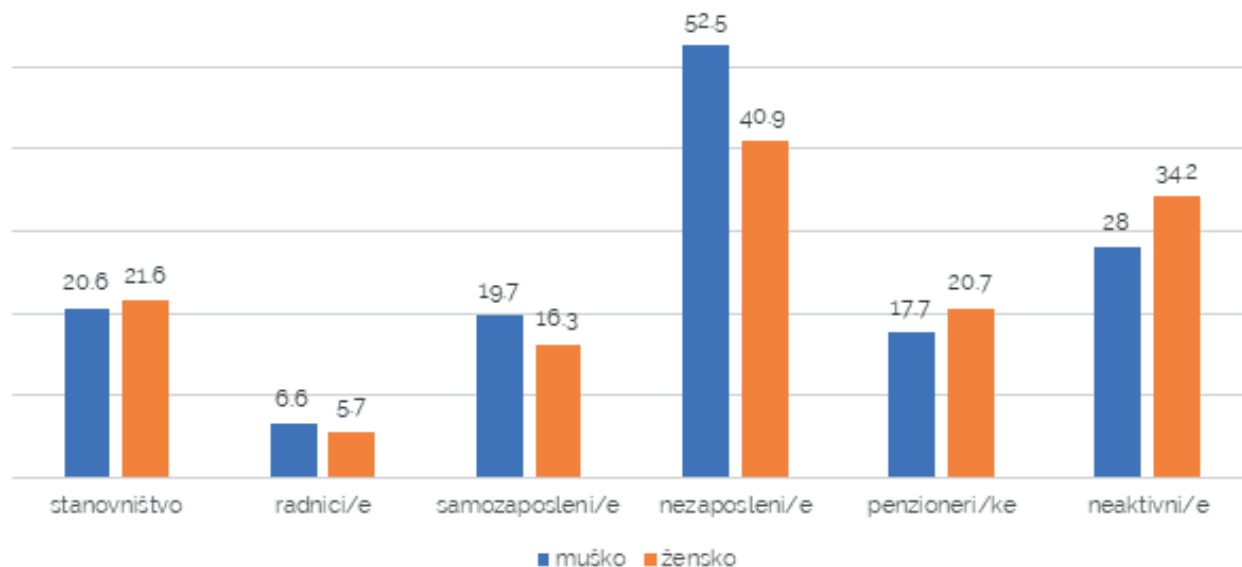
Slika 5. Stopa rizika od siromaštva prema starosnim grupama i polu (u %), SILC 2020

Izvor podataka: Eurostat

Rodni jaz u stopama siromaštva prisutan je i u odnosu na najčešći status u prethodnoj godini (slika 6). Najugroženija grupa su nezaposleni pri čemu je rizik od siromaštva kod nezaposlenih muškaraca značajno veći nego kod žena (52,5% i 40,9% respektivno). Među neaktivnima i pensionerima/kama žene su izložene većem riziku od siromaštva (rodni jaz od -3 i - 6,2 procentna poena respektivno) dok je kod zaposlenih i samozaposlenih stopa rizika od siromaštva muškaraca veća nego stopa rizika od siromaštva žena (0,9 i 3,4 procentna poena respektivno).

Slika 6. Stope rizika od siromaštva starih 18 i više godina prema aktivnosti u prethodnoj godini i polu, SILC 2020

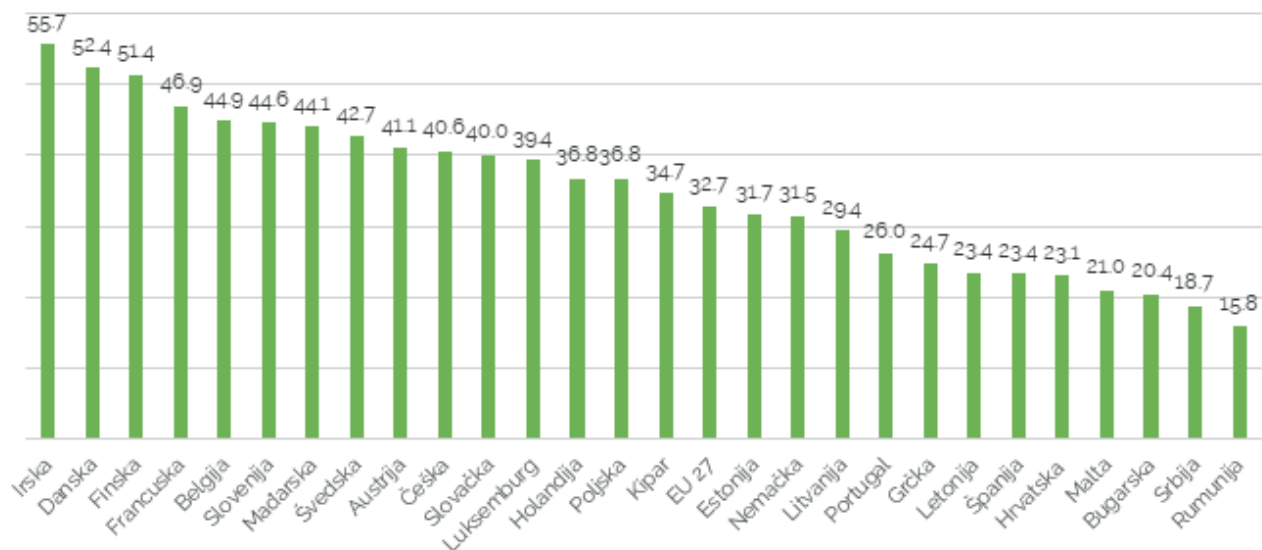

Izvor podataka: Eurostat

U poređenju sa zemljama EU veću stopu rizika od siromaštva imaju samo Rumunija i Bugarska. Pored toga, Srbija u efektivnosti socijalnih transfera¹² zaostaje za svim zemljama EU izuzev Rumunije (slika 7). Nakon socijalnih transfera stopa rizika od siromaštva u Srbiji smanjena je za svega 18,7% dok je u Irskoj, Danskoj i Finskoj smanjena za više od 50%. Pri tome treba imati u vidu da je prag rizika od siromaštva izražen u standardima kupovne moći u Srbiji dva puta manji za jednočlano domaćinstvo, a tri puta manji za domaćinstvo sa dvoje odraslih i dvoje dece starosti do 14 godina.

¹² Računa se kao razlika između stope rizika od siromaštva pre i posle socijalnih transfera i iskazuje kao % u odnosu na stopu rizika pre transfera. Starosne i porodične penzije su uključene u prihod, a ne u socijalne transfere.

Slika 7. Efektivnost socijalnih transfera (bez penzija) u %, SILC 2020

Izvor podataka: Eurostat

Efektivnost socijalnih transfera iz godine u godinu se smanjuje što ne iznenađuje budući da se smanjuju i izdvajanja za socijalnu pomoć (tabela 5). Izdvajanja za novčanu naknadu za nezaposlene koji su u najvećem riziku od siromaštva, u 2020. u odnosu na 2013. godini smanjena su u relativnom (sa 0,4% na 0,1% BDP) i apsolutnom iznosu (za 49,2%). Izdvajanja za socijalnu pomoć su u posmatranom periodu smanjena sa 3,4% na 2,8% BDP. U pandemijskoj 2020. godini u kojoj su bez prihoda ostajali najugroženiji (zaposleni/e u neformalnoj ekonomiji, radnici/e sa ugovorima ograničenog trajanja i samozaposleni bez zaposlenih) izdvajanja za socijalnu pomoć u odnosu na prethodnu godinu smanjena su za 5,6%.

Tabela 5. Efektivnost socijalnih transfera (bez penzija) prema polu, rashodi za naknadu za nezaposlene i rashodi za socijalnu pomoć

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
efektivnost socijalnih transfera (%)	ukupno	23.0	22.1	20.1	21.3	18.7	17.9	18.0	18.7
	muško	23.4	22.0	19.6	20.8	19.1	18.3	18.9	19.0
	žensko	22.8	22.3	20.5	22.0	18.5	17.5	17.5	18.5
naknade za nezaposlene	mil. RSD	14914.0	12598.9	12537.5	9813.2	9137.7	8912.5	8207.7	7575.8
	% BDP	0.4	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1
socijalna pomoć	mil. RSD	141511.0	140629.4	166047.7	156851.4	158606.5	160918.1	165636.6	156326.5
	% BDP	3.4	3.4	3.8	3.5	3.3	3.2	3.1	2.8

Izvor podataka: Eurostat (za efektivnost socijalnih transfera) i Ministarstvo finansija (za rashode)

Iako se u ERP navodi da je obezbeđivanje adekvatnih finansijskih i institucionalnih resursa za socijalnu politiku prioritet za naredni period, nije predložena ni jedna mera u oblasti socijalne zaštite. Na odsustvo namere da se najugroženije stanovništvo zaštititi ukazuju i podaci o planiranom smanjenju rashoda za socijalnu zaštitu sa 14% BDP u 2021. godini na 13,1% BDP u 2024. godini¹³. Budući da se penzije indeksiraju jednom godišnje u skladu sa rastom inflacije i zarada možemo očekivati dalje smanjenje izdvajanja za socijalnu pomoć odnosno smanjenje broja korisnika novčane socijalne pomoći.

Nedostatak socijalnih usluga pre svega brige o deci i starijima, u ERP se ne pominje iako je to glavni razlog neaktivnosti žena i njihove uključenosti u neplaćenu negu.

Predškolskim obrazovanjem i vaspitanjem u 2020. godini bilo je obuhvaćeno je svega 23,7% dece do tri godine starosti i tek polovina dece uzrasta od tri godine do polaska u pripremni predškolski program (50,8%).¹⁴

Srbija se godinama unazad suočava sa negativnim demografskim trendovima. Indeks zavisnosti starijih¹⁵ je porastao sa 25,3 u 2012. godini na 33 u 2020. godini što znači da na tri osobe radnog uzrasta dolazi jedna koja je stara 65 i više godina. Sa izrazitim teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti suočava se 31,9% starijih od 65 godina (23,9% muškaraca i 37,8% žena). Pomoć u obavljanju aktivnosti imaju dve petine muškaraca i samo trećina žena. Kod starih 75 i više godina potrebnu pomoć u obavljanju lične nege (oblačenje, svlačenje, korišćenje toaleta, kupanje, tuširanje i sl) i kućnih aktivnosti (pripremanje hrane, lakši i teži kućni poslovi, kupovina i sl) nema 47% muškaraca i 58% žena (tabela 6).

Tabela 6. Stanovništvo sa izraženim teškoćama u obavljanju lične nege i kućnih aktivnosti prema potrebi za pomoći, starosnim grupama i polu (u %), 2019. godina

	nema potrebe za pomoći			dobija pomoć			pomoć nedostaje		
	ukupno	muško	žensko	ukupno	muško	žensko	ukupno	muško	žensko
od 65 do 74	18.6	16	19.9	37.3	40.6	35.6	44.1	43.4	44.5
75 i više	9.1	12.4	7.7	36.3	40.6	34.4	54.6	46.9	57.9

Izvor: Eurostat, Health database

Iz podataka o obuhvatu korisnika uslugom pomoć u kući za starije možemo zaključiti da za većinu starijih koji dobijaju pomoć, tu pomoć obezbeđuju neformalni/e negovatelji/ke. Naime u 2018. godini u ukupnoj populaciji starijoj od 65 godina u 123 jedinice lokalne samouprave, učešće korisnika usluge pomoć u kući starih 65+ iznosilo 1,34% dok je hipotetička stopa obuhvata¹⁶ bila svega 0,7% (Matković i Stranjaković, 2020).

13 ERP, tabela 3: Rashodi opšteg nivoa države po funkcijama.

14 Izvor podataka Republički zavod za statistiku, DevInfo baza podataka

15 Odnos stanovništva starog 65+ u odnosu na stanovništvo radnog uzrasta (15-64 god).

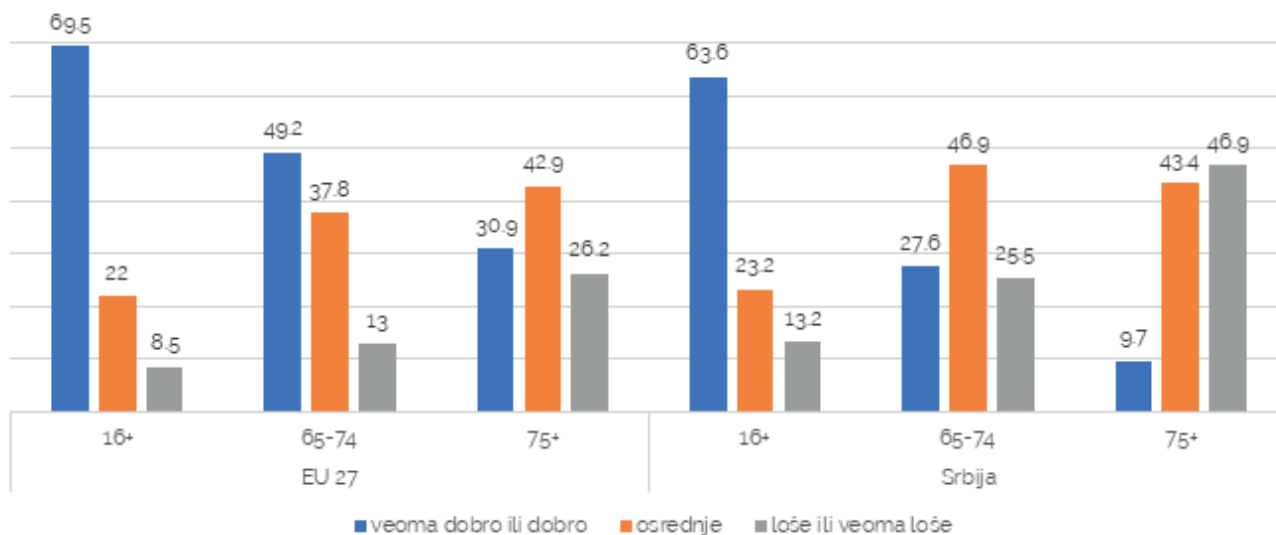
16 Hipotetička stopa obuhvata izračunava se kao udeo ekvivalentnog broja korisnika u odgovarajućem delu populacije. Za uslugu pomoć u kući ekvivalentan broj korisnika računa se na osnovu pretpostavke o jednakom intenzitetu i trajanju pružanja usluge svim korisnicima u svim lokalnim samoupravama gde se obezbeđuju, po modelu dva sata dnevno pet dana u nedelji tokom 12 meseci.

Briga o deci i mladima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, kao i u slučaju starijih, pada isključivo na pleća porodice. Uslugom lični pratilac deteta bilo je obuhvaćeno svega 12% od broja učenika sa smetnjama u razvoju koji pohađaju osnovno i srednje obrazovanje. Broj dece i mladih do 26 godina sa smetnjama u razvoju i invaliditetom korisnika usluge dnevnog boravka iznosio je približno 1.270 u 2018. godini, a prema popisnim podacima iz 2011, broj dece i mladih s invaliditetom (0–25) iznosio je više od 17 hiljada. Usluga dnevnog boravka za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom bila je dostupna u 64 lokalne samouprave za 1.274 korisnika do 25 godina što je smanjenje u odnosu na 2015. godinu za 15,5% korisnika (Matković i Stranjaković, 2020).

U prikazu stanja u oblasti zdravstvene zaštite nisu navedeni podaci o zdravstvenom stanju stanovništva niti o tome u kojoj meri su nezadovoljene potrebe za zdravstvenom zaštitom. Pored toga, nije razmatran uticaj epidemije COVID-19 na dostupnost zdravstvene zaštite kao i posledice koju je ograničen pristup zdravstvenoj zaštiti imao na zdravlje.

U poređenju sa prosekom EU 27 stanovništvo Srbije procenjuje svoje zdravlje lošijim pri čemu se razlike u oceni zdravlja povećavaju sa godinama (slika 7): u starosnoj grupi 65-74 godine svoje zdravlje procenjuje kao dobro ili veoma dobro 49,2% stanovnika EU 27 i svega 27,6% stanovnika Srbije dok je učešće onih koji tako procenjuju svoje zdravlje u starosnoj grupi 75 i više godina u EU 27 30,9%, a u Srbiji 9,7%. Značajno je veće učešće onih koji svoje zdravlje procenjuju kao loše ili veoma loše u Srbiji nego u EU.

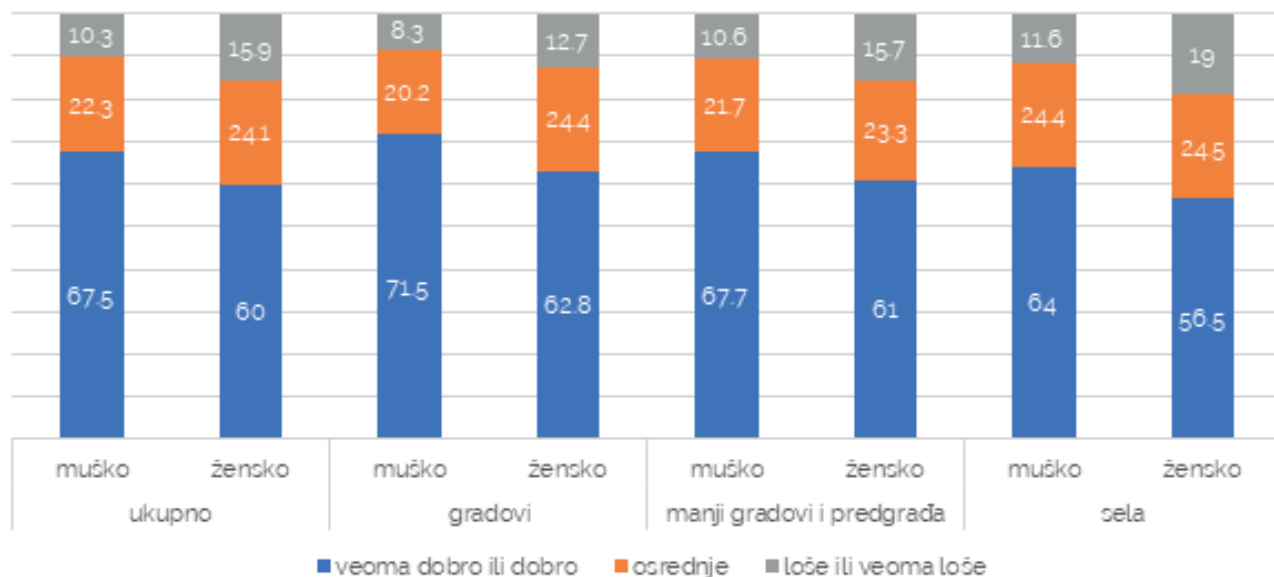
Slika 8. Samoprocena zdravlja prema starosnim grupama, 2020. godina

Izvor: Eurostat, Health database

U samoproceni zdravlja (slika 8) postoje rodne razlike: muškarci češće procenjuju svoje zdravlje kao veoma dobro ili dobro (67,5%) nego žene (60%). Posledično, kada se posmatra stanovništvo koje svoje zdravlje ocenjuje kao loše ili veoma loše, učešće žena (15,9%) je veće nego učešće muškaraca (10,3%). Generalno, stanovništvo urbanih područja procenjuje svoje zdravlje boljim nego stanovništvo u ruralnim područjima pri čemu je rodni jaz prisutan bez obzira na stepen urbanizacije (u gradovima 8,7 procentnih poena, u manjim gradovima i predgradima 6,7 procentnih poena, a u selima 7,5 procentnih poena).

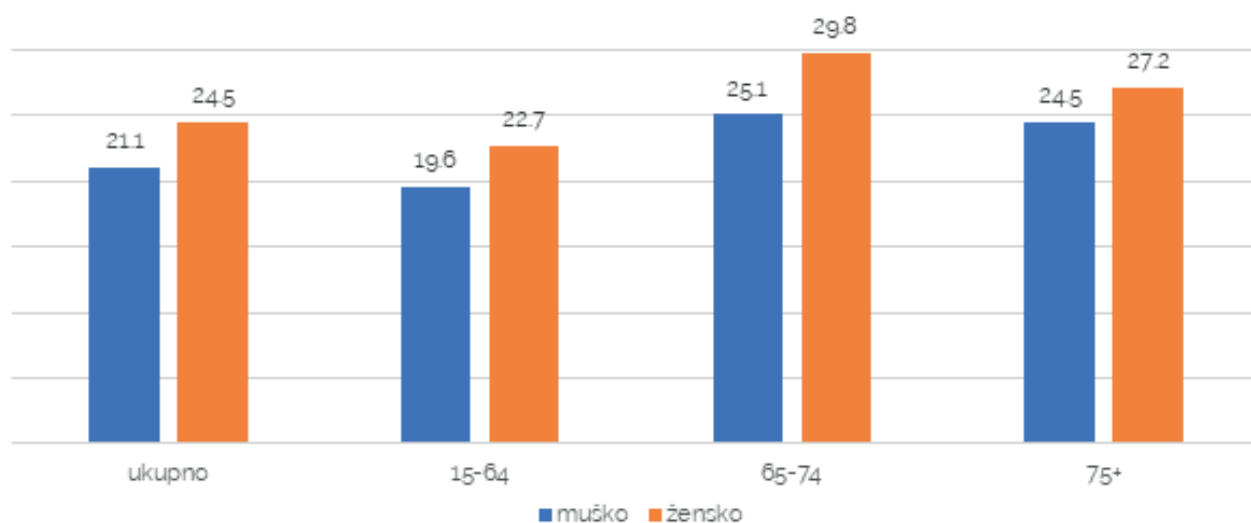
Slika 9. Samoprocena zdravlja stanovništva starog 16 i više godina prema polu i stepenu urbanizacije (u %), 2020

Izvor: Eurostat, Health database

Među stanovništvom koje je imalo potrebu za zdravstvenom zaštitom, u 2019. godini blizu četvrtine (23%) nije ostvarilo svoje potrebe zbog finansijskih razloga, lista čekanja ili udaljenosti. Ograničen pristup zdravstvenoj zaštiti učestaliji je među ženama i kod starijeg stanovništva (slika 9).

Slika 10 Nezadovoljene potrebe za zdravstvenom zaštitom zbog finansijskih razloga, udaljenosti ili lista čekanja prema starosnim grupama i polu (u%), 2019.

Izvor: Eurostat, Health database

Prema podacima Istraživanja zdravlja stanovništva (Milić i dr., 2021) blizu polovine stanovništva starijeg od 15 godina (48,8%) u 2019. godini je imalo bar jednu od 17 hroničnih bolesti pri čemu značajno više žene nego muškarci (52,9% prema 44,5%), osobe starije od 45 godina (70,2%), stanovnici sa nižim stepenom obrazovanja (63,8%) i osobe koje spadaju u kategoriju najsiromašnijih (52,5%).

Pandemijom uzrokovan ograničen pristup zdravstvenoj zaštiti u 2020. i 2021. godini kao i posledice na zdravlje stanovništva nisu razmatrani u ERP. Nalazi istraživanja sprovedenog u 2020. godini (Pejin Stokić i dr., 2020) pokazuju da je u prvoj polovini 2020. godine došlo do smanjenja obima pruženih usluga u svim stacionarnim ustanovama i to za 39% u poređenju sa prosekom perioda 2016-2019. godine. Pri tome je broj prvih pregleda u ambulantama zdravstvenih ustanova bio za 45% manji u odnosu na isti period 2019. godine, broj kontrolnih pregleda za 44,6%. Podaci o dostupnosti zdravstvenih usluga za hronične bolesti u prvih šest meseci 2020. godine u odnosu na šestomesečni prosek za period 2016-2019. pokazuju da je: mamografskih pregleda (preventivnih i dijagnostičkih) obavljeno za petinu manje (20,6%); usluge bronhoskopije su smanjene za 40%; pružene usluge površinskih radioloških tretmana smanjene su za 55,6%; usluge koronografije smanjenje su za 23,4%. Autori/ke ove studije ističu da smanjenje realizovanih zdravstvenih usluga utiče na pogoršanje zdravlja obolelih osoba ali i na kašnjenje u otkrivanju novoobolelih osoba. Njihova zabrinutost, da ukoliko se nastavi smanjenje obima zdravstvene zaštite u dužem periodu očekuju se dugoročne negativne posledice po zdravlje stanovništva, ostvarila se budući da se ograničenje pristupa zdravstvenoj zaštiti nastavilo i u čitavoj 2021. godini.

U analizi generalnog sistemskog kvaliteta i kvaliteta zdravstvene zaštite pre i tokom epidemije virusom COVID-19 (AZUS, 2020) ukazano je na: pojačan uticaj ograničavajućih faktora zbog nepostojanja dugoročnih planova kadrova; nepostojanje obavezujućih medicinskih protokola i procedura za upravljanje krizom; psihofizičku iscrpljenost zdravstvenih radnika i saradnika (porast depresivnih i anksioznih stanja, umanjeње imunološkog odgovora); problem deficita lekara i medicinskog osoblja; preduzimanje ad hoc mera za proširenje kapaciteta; zanemarivanje kvalitativne dimenzija zapošljavanja novih kadrova.

Umesto odgovora na niz problema koji su i ranije postojali (zdravstveno stanje stanovništva, dostupnost zdravstvene zaštite, nedovoljan broj i preopterećenost zdravstvenih radnika/ca među kojima većinu čine žene i dr.), ali su se dodatno produbili usled epidemije COVID-19, ERP postavlja kao prioritet u oblasti zdravstvene zaštite digitalizaciju procesa (uvođenje elektronskih zdravstvenih kartona, eBolovanje, eRecepti).

Uticaj mera na rodnu ravnopravnost

Ni za jednu od 21 strukturne reforme u ERP nije izvršena procena efekata ključnih prepreka na rodnu ravnopravnost. Za mnoge oblasti koje su bile predmet analize bilo je neophodno razmotriti učešće/zastupljenost muškaraca i žena, pristup resursima i kontroli nad njima, društvene norme i vrednosti koje predstavljaju prepreku za ostvarivanje ravnopravnosti. Primera radi u oblasti poljoprivrede učešće žena je četiri puta manje i u pogledu vlasništva nad zemljištem i u pogledu upravljanja poljoprivrednim gazdinstvima,¹⁷ pri čemu broj žena vlasnica zemljišta opada sa porastom veličine zemljišta.¹⁸ U postojećim programima podrške poljoprivredi zanemarljiv je broj i iznos podsticaja namenjenih ženama.¹⁹ Mere usmerene na komercijalizaciju poljoprivrede umesto na održivu poljoprivredu malih proizvođača/ica pogodovaće pre svega muškarcima.

Procena efekata ključnih prepreka na rodnu ravnopravnost bi bila osnova za utvrđivanje razlika i uzroka rodni neravnopravnosti, utvrđivanje ključnih problema koji su relevantni i za čije rešavanje su neophodne intervencije kako bi se otklonio rodni jaz i razlike.

Procena uticaja mere na rodnu ravnopravnost (tabela 7) nije izvršena kod devet strukturnih reformi (5, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 17 i 20), kod devet je rodni uticaj procenjen kao neutralan (1, 2, 3, 4, 6, 10, 13, 18 i 19), kod jedne kao pozitivan (16)²⁰ i kod jedne kao pozitivan na oba pola (9)²¹. Budući da u ERP nisu analizirani rodno razvrstani podaci, niti se konstatuje postojanje rodni nejednakosti (osim u stopama zaposlenosti muškaraca i žena) u pojedinim oblastima, kao i da nema ni jednog rodno osetljivog indikatora, nejasno je na osnovu čega su navedene procene date. Tri reforme u oblasti ključnih izazova koje smo prethodno analizirali (1, 2 i 4) a koje svakako imaju uticaj na rod, procenjene su kao neutralne. ERP u potpunosti zanemaruje rodnu segregaciju prema sektorima delatnosti što za posledicu ima definisanje mera koje mogu produbiti rodni jaz (u zaposlenosti i ulaganjima) u nizu oblasti u kojima dominiraju muškarci: energetika, saobraćaj, građevinarstvo, prerađivačka industrija, digitalni sektor.

17 Među nosiocima poljoprivrednog gazdinstva i među menadžerima žene čine 20%. (RZS, 2019)

18 Prema podacima Popisa poljoprivrede iz 2012. godine 22% poljoprivrednih gazdinstava čije su vlasnice žene površine je manje od jednog ha, 19,4% je površine 1,01–2 ha, 15,8% je površine 2,01–5 ha, 12,1% je površine 5,01–10 ha.

19 U okviru Programa podrške za investicije u izgradnju i opremanje objekata za unapređenje primarne proizvodnje biljnih kultura učešće odobrenih prijavi za poljoprivredna gazdinstva čiji su nosioci žene je 4,8 %, a u ukupnom iznosu isplaćenih sredstava učestvuju sa 4,9 %. (Kancelarija Vlade za ljudska i manjinska prava, 2019).

20 Strukturna reforma se odnosi na olakšavanje spoljne trgovine pri čemu se bez iznošenja bilo kakvih podataka daje sledeća procena: „Opisane aktivnosti će imati pozitivan uticaj na porast zapošljavanja i ostvarivanje principa rodne ravnopravnosti.“, str. 132

21 Dajući ovakvu procenu autori/ke ERP pokazuju potpuno nerazumevanje pojma roda i uticaja na rod, budući da pozitivan uticaj postoji u slučaju smanjenja rodni nejednakosti, dakle procena se vrši u odnosu na jaz, a ne na pol.

Tabela 7. Procena rodnog uticaja strukturnih reformi, ERP 2022-2024.

Strukturna reforma	Procena uticaja na rod
1. Uspostavljanje okvira za uvođenje Garancija za mlade u Republici Srbiji	neutralan
2. Kvalifikacije orijentisane prema potrebama tržišta rada	neutralan
3. Unapređenje ambijenta za podsticanje, podršku i praćenje cirkularnih i ekonomskih migracija	neutralan
4. Unapređenje kvaliteta pružanja javnih usluga kroz optimizaciju i digitalizaciju administrativnih postupaka – e-papir	neutralan
5. Održivo i efikasno upravljanje privrednim subjektima u vlasništvu Republike Srbije	bez procene
6. Razvoj domaćeg tržišta kapitala kroz uvođenje novih pravnih instituta i obezbeđivanje većeg stepena zaštite investitora	neutralan
7. Razvoj energetskog tržišta uz izgradnju energetske infrastrukture	bez procene
8. Unapređenje uslova za povećanje energetske efikasnosti kroz unapređenje pravnog i institucionalnog okvira i obezbeđenje podsticaja	bez procene
9. Transformacija poreske uprave	pozitivan na oba pola
10. Uvođenje novog modela fiskalizacije i prelazak na elektronsko fakturisanje	neutralan
11. Uvođenje koncepta cirkularne ekonomije	bez procene
12. Razvoj i unapređenje nacionalne informaciono-komunikacione infrastrukture	bez procene
13. Uspostavljanje infrastrukture i okruženja za kreiranje i primenu inovativnih i rešenja baziranih na veštačkoj inteligenciji	neutralan
14. Razvoj startap ekosistema	bez procene
15. Stvaranje uslova za razvoj bionauka i bioekonomije kroz izgradnju BIO4 kampusa	bez procene
16. Unapređenje uslova i uklanjanje prepreka trgovini	pozitivan
17. Unapređenje efikasnosti i bezbednosti u železničkom saobraćaju	bez procene
18. Unapređenje konkurentnosti poljoprivrede	neutralan
19. Bezbedan i kvalitetan proizvod - faktor razvoja industrije	neutralan
20. Digitalizacija sistema obrazovanja i uvođenje jedinstvenog informacionog sistema prosvete	bez procene
21. Unapređenje efikasnosti zdravstvenog sistema kroz digitalizaciju procesa	bez procene

Zaključak i preporuke

Diskriminacija žena u mnogim oblastima života u Srbiji je dokumentovana u brojnim izveštajima kako međunarodnih tela tako i nevladinih organizacija.²² Epidemija COVID-19 je dodatno pogoršala položaj žena kako u oblasti zapošljavanja, tako i u oblastima socijalne i zdravstvene zaštite.

ERP ne samo da nije uključio rodnu perspektivu već je pisan iz androcentričke perspektive. Androcentizam karakteriše rodno slepilo, a polazi od pretpostavke da maskulini model predstavlja neutralno i objektivno mišljenje na kome se zasniva politika (Heidegger et al., 2021) što povećava rizik od reprodukcije postojećih nejednakosti i diskriminacije. Androcentrička perspektiva u ERP rezultirala je time da nije prepoznat rodni uticaj ni u jednoj strukturnoj oblasti. Time je propuštena prilika da, uključivanjem rodne perspektive, ovaj dokument bude instrument za otklanjanje uzroka rodni nejednakosti. Pored toga, ERP nije izrađen u skladu sa zahtevima Evropske komisije i Saveta EU o nužnosti procene efekata ključnih prepreka na rodnu ravnopravnost, proceni uticaja mera na rodnu ravnopravnost, integrisanja rodne perspektive u sve mere kojima se podstiče zapošljavanje, socijalna i zdravstvena zaštita.

Preporuke za izradu narednog ERP:

1. Organizovati obuke za sve aktere/ke koji/e učestvuju u izradi ERP o ciklusu urođnjavanja javnih politika te korišćenju metoda i instrumenta za primenu urođnjavanja u praksi. Obuka treba da uključi sledeće teme: rodno senzitivna statistika, rodna analiza, procena uticaja na rod, rodno odgovorno budžetiranje, rodno senzitivne javne nabavke, rodno senzitivni indikatori, rodno senzitivni monitoring i evaluacija.
2. Izvršiti analizu učešća/zastupljenosti, pristupa resursima i kontroli nad resursima muškaraca i žena u svim oblastima ERP. Preduslov za rodnu analizu je dostupnost rodno razvrstanih podataka zbog čega je potrebno obezbediti nedostajuće rodno razvrstane podatke: u poslovnim statistikama; u oblasti tržišta rada (registrovana zaposlenost prema sektorima delatnosti i modalitetima zaposlenosti; zarade na mesečnom, kvartalnom i godišnjem nivou); u registru privrednih subjekata; u registru poljoprivrednih gazdinstava i dr.
3. Za svaku od strukturnih reformi izvršiti procenu uticaja na socio-ekonomski položaj žena i muškaraca. Navedeno podrazumeva procenu da li će realizacija strukturne reforme imati različite posledice po žene i muškarce u npr. pristupu obrazovanju, tržištu rada, penzijama, zaradama, porezima, finansiranju, društvenom životu, stanovanju, socijalnoj zaštiti, zdravlju itd. Prilikom identifikovanja uticaja pojedinih mera na žene i muškarce treba uzeti u obzir faktore koji mogu doprineti višestrukoj diskriminaciji (starost, etnička pripadnost, tip naselja, invaliditet i sl.).

²² Videti https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=3&CountryID=154

4. Strukturne reforme za koje se utvrdi da će imati negativan uticaj na rod ili da neće doprineti smanjenju utvrđenih rodnih razlika treba redizajnirati ili ih treba zameniti merama koje će doprineti smanjenju ili otklanjanju rodnih nejednakosti.
5. Za svaku od strukturnih reformi koje su rodno relevantne treba formulisati i rodno osetljive indikatore sa utvrđenim polaznim i ciljnim vrednostima. Osnova za definisanje rodno osetljivih indikatora su podaci korišćeni prilikom rodne analize.

Analiza je pripremljena u okviru Platforme „Održivi razvoj za sve“ kojom se uspostavlja opšte-društveni dijalog među najznačajnijim nedržavnim akterima u Srbiji, poput civilnog društva, poslovnog sektora, akademske i istraživačke zajednice, profesionalnih udruženja, medija i građana, o usklađivanju razvojnih prioriteta Srbije sa ciljevima sadržanim u Agendi za održivi razvoj 2030. Platforma je strukturisana u tri tematska stuba koji odgovaraju trima dimenzijama održivog razvoja: socijalnoj, ekonomskoj i dimenziji zaštite životne sredine, ali funkcioniše na integrisan način, u skladu sa uskom povezanošću i isprepletenošću ciljeva održivog razvoja.

Platformu „Održivi razvoj za sve“ podržavaju Vlade Švajcarske i Nemačke a sprovodi je Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, u okviru projekta „Reforma javnih finansija – Agenda 2030“. Partneri na projektu su Beogradska otvorena škola, Fondacija BFPE za odgovorno društvo, Centar za visoke ekonomske studije, Fondacija Ana and Vlade Divac, Fondacija Centar za demokratiju, Timočki omladinski centar i Smart kolektiv.

Stavovi izneti u tekstu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove vlada Švajcarske i Nemačke, kao ni Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

ODRŽIVI
RAZVOJ
ZA SVE

LITERATURA

Antonijević, Z. (2020) *Rodna procjena uticaja: alatke i metode za urođnjavanje politika, programa i projekata*. Friedrich-Ebert-Stiftung, FES, Sarajevo.

AZUS (2020) *Izveštaj o analizi nivoa generalnog sistemskog kvaliteta i kvaliteta zdravstvene zaštite u zdravstvenom sistemu Republike Srbije pre i tokom epidemije zaraznim virusom Kovid-19*. Agencija za akreditaciju zdravstvenih ustanova Srbije.

Council of the European Union (2021): *Joint Conclusions of the Economic and Financial Dialogue between the EU and the Western Balkans and Turkey*.

EIGE (2016) *Gender impact assessment: Gender mainstreaming toolkit*. European Institute for Gender Equality.

Elder, S. (2015) *What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?* Technical Brief No.1. International Labour Office.

European Commission (2021) *Economic Reform Programme of Serbia (2021-2023): Commission Assessment*.

European Commission (2021): *Guidance for the Economic Reform Programmes 2022-2024 of the Western Balkans and Turkey*.

Heidegger, P. et al. (eds.) (2021) *Why the European Green Deal Needs Ecofeminism*. EEB and WECF.

Ivić, I., Pešikan, A. i Kostić, A. (2021) *Ključni podaci o obrazovanju u Srbiji*. Srpska akademija nauka i umetnosti.

Kancelarija Vlade RS za ljudska i manjinska prava (2019). *Treći periodični izveštaj o primeni Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima*.

Matković, G. i Stranjaković, M. (2020) *Mapiranje usluga socijalne zaštite i materijalne podrške u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava u Republici Srbiji*. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije

Milić, N. i dr. (2021) *Istraživanje zdravlja stanovništva Srbije 2019. godine*. OMNIA BGD.

Pejin Stokić i dr. (2020) *Studija o mogućim pravcima adekvatnog odgovora zdravstvenog sektora izazovima epidemije COVID-19 u periodu 2020-2021*, Univerzitet u Beogradu - Medicinski fakultet, Ekonomski institut i Američka privredna komora.

RZS (2019). *Anketa o strukturi poljoprivrednih gazdinstava, 2018.: struktura, ekonomska snaga i marketing proizvoda poljoprivrednih gazdinstava*. Republički zavod za statistiku.

RZS (2020) *Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u Republici Srbiji, 2020*. Republički zavod za statistiku.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:

Analiza je pripremljena u okviru Platforme "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Za više informacija molim vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs